

Spørsmålene rundt abort og rettigheter er mange, og paradoksene står i kø.

Abort og menneskerettigheter

Kronikk

LARS JOHAN MATERSTVEDT
Dr.art. i filosofi, Tidl. leder av Enhet for medisinsk etikk, NTNU

TV 2 sendte 13. november en dokumentar om en abortklinik i Barcelona. Her aborteres fostre som er hele 32 uker – altså 8 måneder – og som er friske. Disse ville ha overlevd om de hadde blitt født på det tidspunktet. Legene fremkaller hjertestans hos fosteret. Deretter igangsettes fødselen av det døde barnet medikamentelt.

I Norge er grensen for «normal» abort 12 uker. I fjor gikk Arbeiderpartiets landskvinnkonferanse og SVs landsmøte inn for å utvide til 16. I Sverige er grensen 18 uker. I Storbritannia er den 24 uker. Dette er omtrent to uker etter at man kan redde premature. To leger må imidlertid bekrefte at ønsket om abort tilfredsstiller kravene i abortloven av 1967. For eksempel er abort tillatt dersom en fortsettelse av svangerskapet vil bety økt «risiko» for «skade» på den «fysiske eller mentale helsen» til barn som kvinnen har fra før.

4 av 10 senaborter i Norge etter 12. uke skjer på ikke-medisinsk grunnlag. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at i 2005 ble 221 av 580 senaborter innvilget av såkalt «sosiale årsaker» alene. Disse fostrene var altså vel-skapte. I loven heter det at etter 12 uker «kan svangerskapsavbrudd skje når . . . b) svangerskapet, fødselen eller omsorgen for barnet kan sette kvinnen i en vanskelig livssituasjon». Etter 18 uker må det foreligge «særlig tungtveiende grunner» for abort. «Sosiale årsaker» er en slik grunn. Dog er det, uansett årsak, ulovlig med abort når det er «grunn til å anta at fosteret er levedyktig». I praksis kan altså det bety etter 22. uke.

Noen hevder at vi burde ha fulle menneskerettigheter fra og med unnfangelsen. Andre relativiserer menneskeverdet ved å operere med mer eller mindre tilfeldige grenser for når fosteret ikke lenger kan betraktes som «fritt vilt». 12 ukers grense for selvbestemt abort er et eksempel på en slik graduell tankegang.

Peter Singer er en verdenskjent filosof som mener grensen bør gå noen måneder etter fødselen,

Tvil: Mange som forsvaret abort benekter ikke at menneskelivet starter ved unnfangelsen. Men embryoer og, litt senere, fostre er ikke personer, hevdes det. Foto: SCANPIX

slik at man kan avlive nyfødte med alvorlige skader eller tilstander. Den nederlandske legen Eduard Verhagen tar til orde for at dette blir lovlig, og påstår samtidig at «i hele verden gjør leger slutt på livene til nyfødte barn, diskret og ut av medmenneskelighet, men uten noen form for lovregulering» (VG 5.12.04).

I TV 2s dokumentar kaller en sentral dansk gynekolog den spanske klinikkens abortering av vel-skapte fostre på 32 uker for «mord». Vil hun si det samme om britenes praksis med abort av levedyktige fostre på 24 uker, eller er det ikke mord dersom vi trekker fra 8 uker? Hva skal vi kalle abort ved 12. eller 18. uke? «Svangerskapsav-

brudd» lyder unektelig mindre ille enn «fosterdrap», men er det egentlig noen forskjell? Eller er det kanskje snakk om legittime drap, og dermed ikke mord?

Et grunnleggende spørsmål innen filosofi og etisk teori er hvordan vi kan begrunne at mennesker har rettigheter i det hele tatt: Hva er det som gjør at vi bør respektere mennesket? I den vestlige verden har filosofen Immanuel Kant (1724-1804) betydd svært mye for tenkningen og lovgivningen når det gjelder individets rettigheter. Det enkelte mennesket har i følge Kant «uendelig verdi» og «verdighet» fordi det har evnen til å handle fritt. Det er denne evnen

hos andre som gjør at vi opplever en «ærefrykt» for dem, og som dermed gjør at vi har en naturlig sperre mot å ta livet av våre medmennesker.

Kant gir ikke noe svar på hva den frie viljen består i, men påpeker at vi opplever oss selv som frie. I praksis kan vi, så sant vi ikke er «sinnssyk i gjerningsøyeblikket» eller lider av alvorlig psykisk sykdom, alltid velge om vi vil gi etter for følelsene eller om vi vil følge (den moralske) fornuften. Det nytter derfor ikke å si at man f.eks. «ble revet med» av situasjonen og «kom i skade for» å være utro, nærmest som om det var et uhell man uforvarende havnet opp i. Nei, man valgte å la seg rive med.

Men har alle mennesker fri

vilje? Vi ville ikke holde en et-tåring moralsk ansvarlig for hans handlinger. Burde barnet dermed mangle rettigheter – slik Kant mener dyr mangler rettigheter fordi de ikke er «fornuftsvesen»? Hva med nyfødte, fostre på 8 måneder, eller et 12 uker gammelt foster? Ingen av disse har jo noen fri vilje heller, så hvordan kan vi da begrunne at de har rettigheter?

Ett svar kan være at uansett stadium, så er det snakk om arten homo sapiens, og at det bør være kriteriet. Men da må vi også tilkjenne et befruktet egg retten til å leve, ettersom sammensmeltingen av egg- og sædcelle markerer at et nytt individ begynner å tikke og gå. I så fall er et graduelt syn på fosterets rett til liv forfeilet.

Mange som forsvaret abort benekter ikke at menneskelivet starter ved unnfangelsen. Men embryoer og, litt senere, fostre er ikke personer, hevdes det. Og bare personer kan ha rettigheter, hevdes det også. Hva skal til for å kalles en person? At man har bevissthet om egen eksistens her og nå, og om at det finnes en fremtid, er en standardoppfatning. Har nyfødte en slik bevissthet? Singer sier nei, og det er grunnen til at han vil tillate «senabort» en god stund etter fødselen.

Kant sier at befruktningen er «en handling gjennom hvilken vi har bragt en person inn i verden». En fortolkning av dette utsagnet er at fostre er potensielle personer «hele veien» fra embryo-stadiet. De har personegenskapene i seg, men kan ikke realisere disse så lenge de ligger i livmoren.

Hvor lenge etter fødselen må man så vente før man har medrealiserte personer å gjøre? Og hva med premature som er så alvorlig skadde og handicappede at det er stor tvil om de i det hele tatt kommuniserer med omverdenen? «Hun smiler», sa en far om sin sterkt hjerneskadde datter, «men jeg vet ikke om det er til meg eller til taket».

Er datteren en person? Selv om svaret skulle være nei, er foreldrene glad i henne og ville selvsagt ikke si at hun ikke har rett til å leve. Så det later til at mye mer enn personstatus spiller inn. Heller ikke fri vilje synes avgjørende.

Spørsmålene rundt abort og rettigheter er mange, og paradoksene står i kø.

Adresseavisen

Utgiver: ADRESSEAVISEN ASA
Industriveien 13 - Heimdal.
Postadresse: 7003 Trondheim

Sentralbord: 07200
Åpningstider ekspedisjonen:
Heimdal: Mandag-fredag: 08.00-16.00
Byen: Mandag-fredag: 09.00-16.00
Lørdag: 09.00-14.00

Kundeservice: 07200
Abonnement og annonser
Mandag-fredag: 06.30-17.00
Lørdag: 06.30-13.00

E-post:
kundeservice@adresseavisen.no
Telefax: 72 50 11 15

Adresseavisen er redigert på uavhengig grunnlag, i henhold til de prinsipper som er nedfelt i Redaktørplakaten, og i norske mediers etiske normer slik de er uttrykt i Vær Varsom-plakaten og Tekstrekklameplakaten. Ansvarlig redaktør står etisk og rettslig ansvarlig for det redigerte innhold, overfor mediens selvjustis (Pressens Faglige Utvalg) og overfor lov og domstol. Dersom noen reagerer på innholdet oppfordres de til å ta kontakt med ansvarlig redaktør, Arne Blix.

REDAKTØRANSVAR
Pressens faglige utvalg er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund, som behandler klager mot pressen i presseetiske spørsmål. Adresse: PFU, Rådhusgt. 17, pb 46 Sentrum, 0101 Oslo

Adresseavisens rettigheter: All utgivelse av stoff i Adresseavisens publikasjoner skjer kun i henhold til Adresseavisens generelle vilkår for rettigheter til stoff. Innsendt stoff honoreres i alminnelighet ikke, med mindre annet er avtalt. Publiseringsvilkårene gjelder for så vel honorert som ikke honorert stoff. Adresseavisen betinger seg rett til å arkivere og utgi stoff i elektronisk form fra Adresseavisens elektroniske redaksjonsarkiv eller andre databaser som Adresseavisen har avtale med. Dette innebærer også publisering på internett og lignende. Bruk av Adresseavisens stoff og annonser er ikke tillatt med mindre dette er hjemlet i lov eller særskilt avtale.